

СТАНОВИЩЕ

От

доц. д-р ГАЛЕНА СТОЯНОВА ИВАНОВА

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Област на висше образование: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.2. Педагогика

Докторска програма: Теория на възпитанието и дидактика (Предучилищна педагогика)

Автор: Десислава Сашева Апостолова

Тема: МОДЕЛ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ В ПОВЕДЕНИЕТО ПРИ ДЕЦА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Научен ръководител: доц. д-р ГАЛЕНА СТОЯНОВА ИВАНОВА

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-1396 от 23.04. 2021 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема : „МОДЕЛ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ В ПОВЕДЕНИЕТО ПРИ ДЕЦА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма Теория на възпитанието и дидактика (Предучилищна педагогика)

Автор на дисертационния труд е **Десислава Сашева Апостолова** – докторантка в редовна форма на обучение към катедра Предучилищна педагогика, с научен ръководител доц. д-р Галена Иванова от ПУ «Паисий Хилендарски».

Представеният от Десислава Апостолова комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет (само за докторантите зачислени до 04.05.2018 г.);

2. Кратки биографични данни за докторанта

Десислава Апостолова е родена през 1991 година. Обучавала се е в бакалавърска специалност **Предучилищна и начална училищна педагогика** през 2010 – 2014 г. като завършва с успех Отличен 5,75. Продължила е образованието си в магистърска програма по **Превантивна педагогика** през 2014 – 2016 г. като завършва с успех Отличен 6,00.

По време на обучението си е провела студентска практика в реална работна среда с деца, извършили противообществени прояви в Община Асеновград /2013 г./. Обучението и краткия практически опит оформят интереса на докторантката към проблематика, свързана с отклоненията в поведението на подрастващите. Този интерес е намерил своята изследователска изява в разработването на две дипломни работи на тема: „Превенция на риска при развитието и образованието на децата до 11 години и „Влиянието на наказанията върху поведението на децата.

Резултати от проведените изследвания са публикувани в сборници от конференции и международни студентски научни форуми, организирани от Педагогически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски.

Тази кратка справка показва, че Десислава Апостолова е постигнала успешно изследователско развитие, придобила е опит за креативна активност, усвоила е съзнание за отговорност, самостоятелност и академична етика.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Дисертационното изследване безспорно е посветено на много важна и актуална тема: проблемите в поведението на децата от предучилищна възраст. Същевременно тази тема е недостатъчно изследвана в приложно-практически план, въпреки че процесът на социализация е критично важен на този етап на развитие на децата и допуснатите дефицити могат да се отразят неблагоприятно върху житейската реализация на децата в следващи възрастови периоди.

Разглежданият проблем е в пряка връзка с прилагането на новите образователни парадигми с цел осигуряването на по-високо качество на педагогическия процес, което откроява актуалността на предложената разработка.

4. Познаване на проблема

Научната осведоменост на докторанта се демонстрира в направеният съдържателен анализ на съвременни теоретични концепции и практики, в които се обсъждат проблеми в поведението при децата от предучилищна възраст и педагогически взаимодействия за преодоляването им.

Авторката познава добре литературата по темата, адекватно оценява и творчески използва литературния материал. Теоретичните ѝ разсъждения са следствие от проучване на 104 източника, от които 90 - на кирилица, 12 - на латиница и 2 – интернет ресурса, като по-голямата част от литературните източници са от последните 10 години.

В този контекст подробно са разгледани факторите, допринасящи за поява на проблеми в поведението при децата и педагогически взаимодействия за преодоляване на тези проблеми, битувачи в теорията и практиката.

Специално внимание авторката отделя на превантивните аспекти на възпитанието и социалните взаимоотношения и на теоретичните насоки и прилаганите програми за развиване на социални и емоционални умения и преодоляване на поведенческите проблеми при децата.

Като достойнство на работата бих открила теоретична и методологична многоаспектност, която обхваща разнообразни страни на възпитателното взаимодействие, целящо преодоляване на негативните прояви и повишаване на социалната компетентност на децата от предучилищна възраст.

5. Методика на изследването

Методиката е адекватна на целите и задачите на дисертационния труд. За получаване на обективни данни и тяхната обработка докторантката използва комплекс от методи и инструменти, за да обхване възможно най-широк спектър от негативни поведенчески прояви на децата и факторите, които ги пораждат.

В този ред отлично впечатление прави използването на една от най-подходящите методики за изследване на деца от предучилищна възраст според American Psychological Association, а именно методиката Social Competence and Behavior Evaluation - Preschool Edition (SCBE-80), създадена от Питър ЛаФрениер и Жан Дюма (LaFreniere, P. J., & Dumas, J. E., 1995). Това е един много добър и чувствителен инструмент за оценка и наблюдение на развитието на компетентности и поведенчески трудности при деца, който обхваща широк спектър от елементи на поведението, често срещани в предучилищна възраст. Чрез него докторантката е събрала богат набор от данни и е открила не само децата с отрицателни прояви в поведението, но също така и такива с положително поведение и афекти. По този начин се разкрива както нивото на социални затруднения, така и степента, до която децата са социално компетентни и се демонстрират потенциалните резултати от ранната социализация в предучилищна възраст. Докторантката е използвала адаптиран вариант на методиката, представен от Р. Стаматов и Д. Левтерова (2010).

За получаване на комплексни данни от емпиричното изследване Десислава Апостолова самостоятелно разработва:

- Система от диагностични задачи за установяване на нивото на развитите емоционални и социални умения и влиянието им върху моделите на поведение при децата от предучилищна възраст;
- Скала за оценка на нивото на развитите емоционални и социални умения при децата;
- Анкетна карта за изследване на ролята на медицинските специалисти за превенция на насилието и поведенческите проблеми при децата;
- Анкетна карта за изследване на родителските нагласи за преодоляване на негативни модели в поведението на децата.

Потвърждавам, че предложената методология отговаря на целите и задачите. Използваните изследователски методи и инструменти са надеждни и установени в практиката, което е предпоставка за получаване на обективни данни и достигане до адекватни обобщения.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Авторката информативно и цялостно разкрива мотивите и замисъла на работата си и заявява изследователските си намерения за създаване, апробиране и изследване ефективността на целесъобразно създаден педагогически модел за преодоляване на проблеми в поведението при 5 - 7-годишните деца и овладяване на позитивни социални и емоционални умения в условията на детската градина. Тези намерения са конкретизирани в целта, задачите, предмета и обекта на изследването, които са дефинирани ясно, точно и коректно и позволяват на докторанта да разгърне и да докаже тезата си, и да достигне до значими теоретико-приложни обобщения.

Дисертационният труд е представен от общо 272 страници, от които основен текст – 252 страници. В структурно отношение той се състои от увод, четири глави, заключение, литературна справка и 9 приложения.

Теоретичните и практическите аспекти на интерпретацията на проблемите в поведението при децата от предучилищна възраст и педагогически взаимодействия за преодоляването им са детайлно представени **в първа глава** на дисертационния труд. Достатъчно изчерпателно са

анализирани факторите, допринасящи за поява на проблеми в поведението при децата, вариантите за оценка и диагностика на поведението и междуличностните взаимоотношения при децата от предучилищна възраст, а така също и възможните педагогически взаимодействия за преодоляване на негативните модели в поведението. Специално внимание авторката отделя на превантивните аспекти на възпитанието и социалните взаимоотношения, на теоретичните насоки и прилаганите програми за развиване на социални и емоционални умения и преодоляване на поведенческите проблеми при децата.

Организационни параметри на експерименталното изследване са представени във **втора глава**, където логично са изведени основната цел, предвидените задачи за решаване, обект, предмет, хипотеза и контингент на изследване. Поставената цел, задачи и хипотеза са ясно формулирани, обосновани и реално постижими. Дизайна на емпиричното изследване е описан коректно и информативно. Предложената методология отговаря на целите и задачите. Използваните изследователски методи и инструменти са надеждни и установени в практиката, което е предпоставка за получаване на обективни данни и достигане до адекватни обобщения.

Акцент в дисертационния труд е създаденият модел за преодоляване на проблеми в поведението при 5-7-годишните деца, който е представен в **трета глава** на дисертационния труд. Компетентно и достатъчно информативно са изяснени научните основания за създаване на педагогически модел, уточнена е неговата структурата, конкретизирани са и практически насоки за реализиране на модела за развиване на социални и емоционални умения при 5 - 7-годишните деца.

В превантивната дейност, включена в педагогическия модел се осъществява възпитаване на социално-приемливо поведение, което предполага овладяване на ключови социални и емоционални умения. Моделът съдържа целесъобразни методи на педагогическо взаимодействие, които съответстват на възрастовите особености и интересите на децата и допринасят за преодоляване на негативни модели в поведението и трудности в приспособяването към социалната среда в детската градина.

В **четвърта глава** авторката е показала и анализирала резултатите от емпиричното изследване. Интересни са емпиричните находки, които се установяват по отношение на проведеното анкетно проучване, свързано с установяване на родителските нагласи за преодоляване на негативни модели в поведението на децата от предучилищна възраст. Изведени са положителни практики за преодоляване на негативни модели в поведението на децата, осъществявани от родителите.

Отлично впечатление прави изследването, проведено по адаптирания вариант на методиката Social Competence and Behavior Evaluation - Preschool Edition (SCBE-80), създадена от Питър ЛаФрениер и Жан Дюма. Социалната компетентност и трудностите при адаптацията на децата са изследвани по осем основни скали (депресивност - радост, тревожност - сигурност, гняв - толерантност, изолираност - интегрираност, агресивност - спокойност, егоистичност - просоциалност, опозиционност - кооперираност, зависимост - автономност) и обобщаваща скала - социална компетентност. Резултатите от това изследване открояват не само децата с отрицателни прояви в поведението, но също така и такива с положително поведение и афекти, като по този начин изследователят може да оцени както нивото на социални затруднения, така и степента, до която децата са социално компетентни. Чрез тази методика са събирани данни, които демонстрират потенциалните резултати от ранната социализация в предучилищна възраст, а така също и от процеса на адаптация към условията на детската градина.

Статистическият анализ на резултатите, получени при изследването по методиката SCBE-80, показва, че има значима разлика преди и след експеримента и тя се дължи на създадения от докторантката и приложен модел за преодоляване на негативни поведенчески прояви и обогатяване на социалната компетентност на децата от предучилищна възраст.

Десислава Апостолова прави задълбочен анализ и умело интерпретира резултатите от създадената собствена критериална система за установяване нивото на развитите социални и емоционални умения. Представените данни доказват, че в експерименталната група се забелязва чувствително развитие на социалната и емоционалната компетентност на децата в положителна посока. Ясно се откроява тенденция към повишаване на степента на формираност на заложените за развиване в експерименталния модел социални и емоционални умения, които имат връзка с преодоляването на проблеми в поведението на децата.

Резултатите от анкетното проучване със здравните специалисти показват, че успешното взаимодействие между институциите и всички субекти, имащи отношение към пълноценното психическо и физическо развитие на детето е полезна и перспективно.

Проведеното анкетното проучване, осъществено с родителите и резултатите от него потвърждават идеята, че родителските нагласи за преодоляване на поведенчески проблеми и негативни модели в поведението на децата от предучилищна възраст би следвало да се формират като съвкупност от емоционално отношение и поведение, които се изразяват в прилагане на позитивни методи на възпитание и избягване на наказания и критика.

Представените анализи и обобщения дават основание да се потвърди, че целта на дисертационния труд за създаване, апробиране и изследване ефективността на целесъобразно създаден педагогически модел за преодоляване на проблеми в поведението при 5 - 7-годишните деца и овладяване на позитивни социални и емоционални умения в условията на детската градина, е постигната и задачите са реализирани с прецизност и в пълнота.

В заключението на дисертацията Десислава Апостолова убедително показва, че е потвърдена основната изследователска хипотеза, свеждаща се до твърдението, че ако се предложи модел за превантивна работа, насочена към редуциране на проблеми в поведението на 5-7-годишните деца, то той ще повлияе положително за преодоляване на негативни модели в поведението и трудностите в социалното приспособяване на детето в условията на детската градина, за овладяване на позитивни социални и емоционални умения и за повишаване на социалната компетентност на децата.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Докторантката е представила изключително съвместно и компетентно реализиран изследователски труд. Той има несъмнен научен принос за педагогическата теория и практика, насочени към развитие на социалната и емоционалната компетентност на децата от предучилищна възраст. Като се има предвид значимостта на този проблем, зададената тема е както дисертационна, така също и перспективна по отношение на оптимизиране на педагогическите взаимодействия в детската градина, тъй като създаденият педагогически модел доказва своята приложимост и ефективност.

Научната самооценка за приносите отразява адекватно постиженията на докторантката Десислава Апостолова. Откритите приноси в настоящата дисертация са от теоретичен, методически и практико-приложен характер.

Заслужава да се отбележи значимостта на приносът на докторантката по отношение обобщението на теоретичните постановки по проблемите, свързани с многообразни особености в поведението на деца от предучилищна възраст и актуалните позиции на различните автори и школи, насочени към развитие на социална компетентност у подрастващите и формиране на социално приемливо поведение.

Като достойнство на работата бих открила създаденият и апробиран педагогически модел за преодоляване на проблеми в поведението при 5 – 7-годишните деца, а така също и разработените диагностични задачи за установяване нивото на развитите социални и

емоционални умения за преодоляване на негативни модели в поведението при 5 – 7-годишните деца, приложими в условията на възпитателната работа на детската градина.

Значими са и практико-приложните приноси на дисертационния труд, които се отнасят до разработените насоки за реализиране на модела за развиване на социални и емоционални умения за преодоляване на поведенческите проблеми и развитие на просоциално поведение при 5 – 7-годишните деца, подходящи за използване от педагогическите специалисти в детската градина.

На основата на теоретичните и емпирични проучвания по проблема логично е изведена идеята, че превантивната работа при деца, при които се забелязват тенденции за негативни модели в поведението, може да започне още от предучилищна възраст, тъй като в този възрастов период те са най-податливи на външно влияние за овладяване на позитивни модели на поведение.

Като цяло справката за приносите съответства на реалните научни постижения на дисертационния труд, поради което признавам всички приноси, посочени от докторантката Десислава Апостолова и насърчавам нейните научни търсения по посока на преосмисляне и оптимизиране на проблемите, свързани с развитие на социална компетентност у подрастващите и формиране на социално приемливо поведение.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представени са 5 публикации по темата на дисертацията, едната от които е от конференция, проведена в Полша. Всички публикации са непосредствено предхождащи и директно обвързани с проблемно-тематичната насоченост на дисертационния труд. Няма съмнение относно тяхното авторство – те са лично дело, индивидуално постижение и професионален успех на докторантката.

В публикациите си докторантката демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания и показва, че притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по посочената научна специалност.

Броят на публикациите, тяхната тематика и съдържание са напълно достатъчни за удовлетворяване вътрешните изисквания на Педагогическия факултет на Пловдивския университет “Паисий Хилендарски”.

9. Лично участие на докторантката

И дисертационният труд, и представените научни статии са изключително лично постижение на авторката си. Не съм констатирала плагиатство.

10. Автореферат

Авторефератът, представен от докторантката, съдържателно, изчерпателно и аргументирано възпроизвежда изследователската логика, основните резултати и ключовите изводи на дисертационния труд. Той е изработен според нормативните изискванията на релевантните правилници, отговаря на изискванията и и актуалната академична практика.

11. Критични забележки и препоръки

Критични забележки и препоръки към проведеното изследване и комплект материали нямам.

12. Лични впечатления

Моите впечатления за Десислава Апостолова са изградени въз основа на наши съвместни дейности. Била съм научен ръководител на разработените и защитени от нея две дипломни работи. Освен това в продължение на повече от две години тя е назначена като асистент в катедра „Предучилищна педагогика“ и е ръководила практически и семинарни упражнения и наблюдения по учебни дисциплини, в които аз съм изнасяла лекционни курсове. В тези дейности, тя се е показала като изключително способен, трудолюбив и отговорен преподавател.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати: Да продължи да работи по проблема.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на **всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Педагогическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Десислава Апостолова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Теория на възпитанието и дидактика (Предучилищна педагогика) като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Десислава Апостолова в област на висше образование: 1.Педагогически науки, професионално направление 1.2.Педагогика, докторска програма Теория на възпитанието и дидактика (Предучилищна педагогика).

..... 20.... г.

Изготвил становището:

.....